

bülten

tmmob
makina mühendisleri odası

Haziran 2015 Sayı 204 Ekidir

Sanayinin Sorunları ve Analizleri (VII)

**İstihdam Sanayiye Fazla Geliyor;
İşsizlik Kapıda...**

İSTİHDAM SANAYİYE FAZLA GELİYOR; İŞSİZLİK KAPIDA...

Mustafa SÖNMEZ*

Özet

Ortalaması yüzde 3'te kalan ve düşük büyüme dönemi olarak adlandırılabilir 2012–2014 döneminin ardından yeniden tırmanışa geçen işsizlik, önümüzdeki aylarda biraz daha başını kaldıracığına dair işaretler veriyor.

İşsizliğin tarım-dışı sektörlerin tümünde artması muhtemel, ama sanayi ve inşaatla daha erken başlayabileceği söylenebilir. Bunun nedeni de sanayi ve inşaatın, geçmiş büyüme hızları ile yarattıkları istihdam imkanları arasındaki uyumsuzluk ya da açıklanması zor istihdam artışının, bu dönem normalleşmeye geçmesi ile ilgilidir. Yeterince büyüme olmadığı halde, bir nedenle işte tutulan çalışanların, büyümenin yatay seyri ile azaltılması, işyerlerinde tensikatların hızlanması, muhtemel görünüyor. Buna etki eden bir dizi iç ve dış etken var.

2001 krizinin ardından IMF ile birlikte uygulamaya konulan ekonomik programın görece istikrar sağladığı Türkiye ekonomisine 2003 sonrasında yoğun dış kaynak girişi yaşandı. Yılda ortalama 40 milyar doları bulan bu önemli dış kaynak girişi ile ekonomi yılda ortalama yüzde 5'e yakın büyürken istihdam da hızla arttı. 2005 yılında 19,6 milyon olan istihdam, 2014 yılında 26 milyona yaklaştı. Bu, 10 yılda 6 milyonun üstünde bir istihdam artışı anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle, yılda ortalama 600 bin kişinin işe yerleştirilmesi anlamına gelmektedir.

Bu görüntünün kadrajını biraz daha daraltıp sanayiye yoğunlaşırsa görüntü şöyledir: 2005–2014 döneminde sanayide yıllık büyüme ortalama yüzde 4,8'i bulurken istihdam da bu sürede 4,2 milyondan 5,3 milyona çıkmıştır. Bu, 1 milyonun üstünde sanayi istihdamı artışı demektir. İlk bakışta "istihdam dostu", "istihdam yaratan büyüme" gibi görünen bu fotoğraf gerçeği yansıtmakta mıdır, yoksa ortada büyüme ile uyumsuz bir istihdam fazlalığı mı vardır?

Sanayi ve inşaatla yaratılmış görünen istihdam ile büyüme gerçeği arasında açıklanabilir bir uyum bulunmamaktadır. Hem sanayinin hem inşaat sektörünün istihdamındaki artış, özellikle bazı konjonktürlerde ve özellikle son 3 yılda bu sektörlerdeki büyümenin çok üstünde seyretmektedir.

Bu durum eğer bir istatistiki kalite düşüklüğünden kaynaklanmıyorsa, söz konusu sektörlerde firmaların ani daralmalar ve genişlemelerde istihdamda fazla ayarlama yapmadıkları, daha istikrarlı bir büyüme ivmesini yakalama umuduyla istihdamlarına dokunmadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Bunun yanı sıra, kıdem ve ihbar tazminatları yükü de firmaları istihdamda tasarruf konusunda caydırıcı bir rol oynuyor olabilir. Ayrıca, ücretlerin düşüklüğü de firmalara tasarrufu istihdamdan başlatmama konusunda etkili olabilir.

Ancak, alışıldık bir büyüme ivmesinin yakalanmasının zorlaştığı son 3 yıl ve yakın gelecek, risklerin artması ile birlikte başta sanayide olmak üzere, öteki sektörlerde de firmaları tensikata zorlayabilecektir.

* İktisatçı-Yazar, Makina Mühendisleri Odası Danışmanı

Ortalaması yüzde 3'te kalan ve düşük büyüme dönemi olarak adlandırılabilir 2012-2014 döneminin ardından yeniden tırmanışa geçen işsizlik, önümüzdeki aylarda biraz daha başını kaldıracağına dair işaretler veriyor.

İşsizliğin tarım-dışı sektörlerin tümünde artması muhtemel, ama sanayi ve inşaatla daha erken başlayabileceği söylenebilir. Bunun nedeni de sanayi ve inşaatın, geçmiş büyüme hızları ile yarattıkları istihdam imkanları arasındaki uyumsuzluk ya da açıklanması zor istihdam artışının, bu dönem normalleşmeye geçmesi ile ilgilidir. Yeterince büyüme olmadığı halde, bir nedenle işte tutulan çalışanların, büyümenin yatay seyri ile azaltılması, işyerlerinde tensikatların hızlanması, muhtemel görünüyor. Buna etki eden bir dizi iç ve dış etken var.

BÜYÜME VE İSTİHDAM

2001 krizinin ardından IMF ile birlikte uygulamaya konulan ekonomik programın görece istikrar sağladığı Türkiye ekonomisine 2003 sonrasında yoğun dış kaynak girişi yaşandı. Yılda ortalama 40 milyar doları bulan bu önemli dış kaynak girişi ile

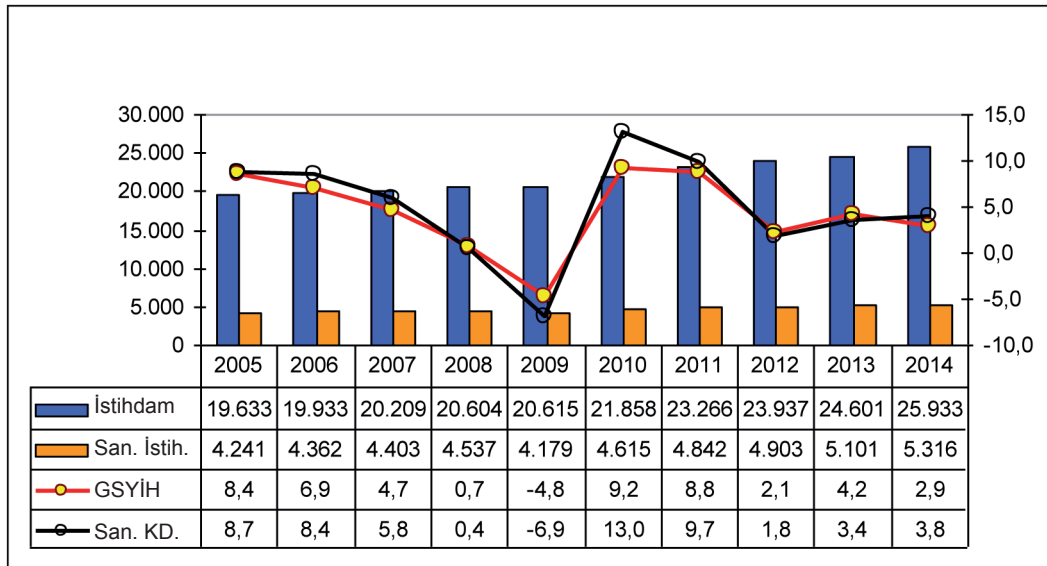
ekonomi yılda ortalama yüzde 5'e yakın büyürken istihdam da hızla arttı. 2005 yılında 19,6 milyon olan istihdam, 2014 yılında 26 milyona yaklaştı. Bu, 10 yılda 6 milyonun üstünde bir istihdam artışı anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle, yılda ortalama 600 bin kişinin işe yerleştirilmesi anlamına gelmektedir.

Bu görüntünün kadrajını biraz daha daraltıp sanayiye yoğunlaşırsa görüntü şöyledir: 2005-2014 döneminde sanayide yıllık büyüme ortalama yüzde 4,8'i bulurken istihdam da bu sürede 4,2 milyondan 5,3 milyona çıkmıştır. Bu, 1 milyonun üstünde sanayi istihdamı artışı demektir.

İlk bakışta "istihdam dostu", "istihdam yaratan büyüme" gibi görünen bu fotoğraf gerçeği yansıtmakta mıdır, yoksa ortada büyüme ile uyumsuz bir istihdam fazlalığı mı vardır?

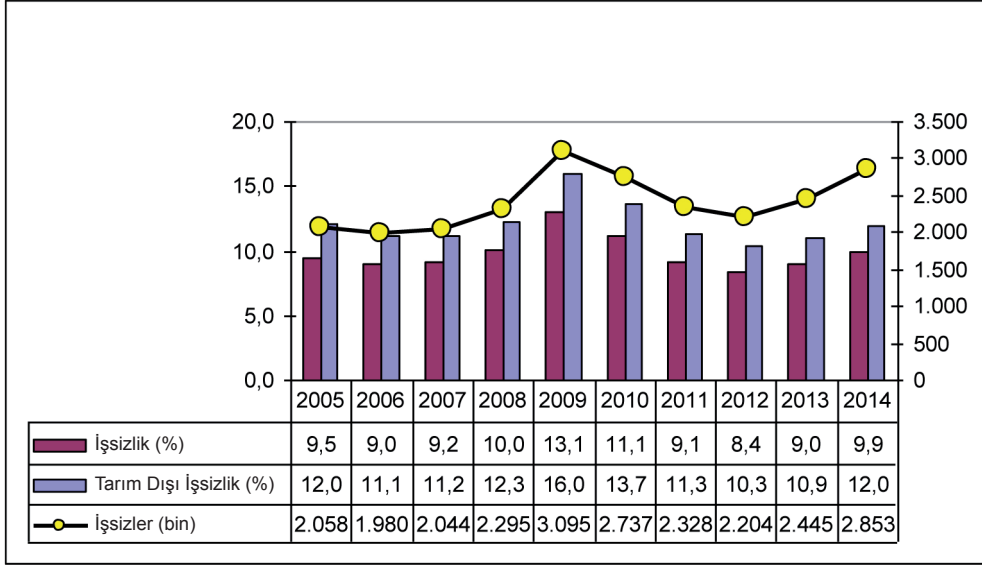
İŞSİZLİKTE ARTIŞ-DÜŞÜŞ-ARTIŞ...

2008-2009 küresel krizinin sert dalgalarının Türkiye'ye vurması ile birlikte yaşanan ekonomik küçülmenin neden olduğu istihdam kayıplarına ve işgücünde meydana gelen konjonktürel artışlara

Grafik 1. Büyüme ve İstihdam Artışı: 2005-2014, Bin Kişi (%)

Kaynak: TÜİK

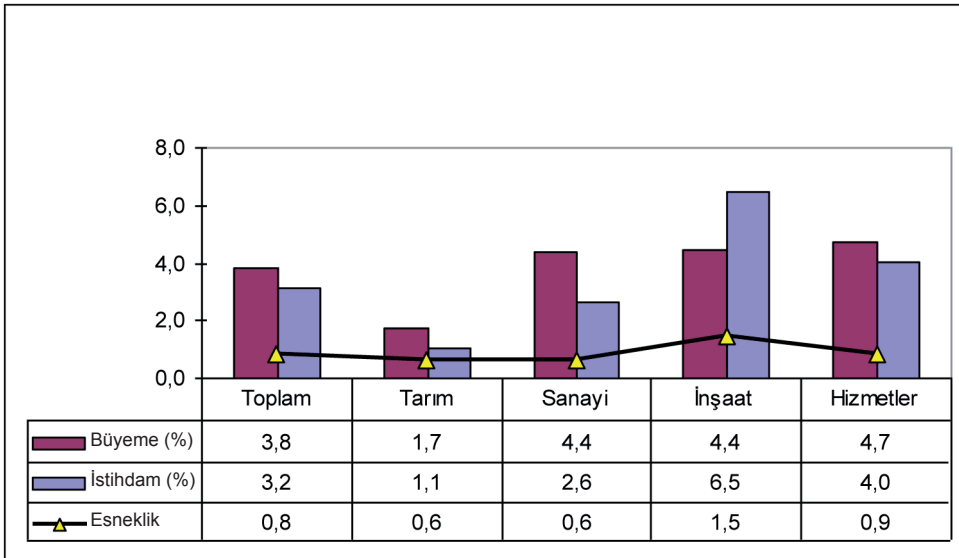

Grafik 2. İşsizler ve İşsizlik Oranı: 2005-2014 (%)

bağlı olarak işsizlikte yüksek artışlar görülmüştü. Krizin sanayi üzerinde olumsuz etkilerinin görülmeye başladığı 2008 yılının 2. çeyreğini krizin başlangıç dönemi olarak alırsak, 2008'in 1. çeyreğinde toplam işsizlik oranı yüzde 11,9, tarım dışı

işsizlik oranı da yüzde 14,2 düzeyindeydi. Ardından yüksek büyümeye bağlı olarak işsizlikte hızlı bir düşüş yaşandı.

Krizin dip noktasını oluşturan 2009'un 1. çeyreğinde bu oranlar, sırasıyla yüzde 16,1 ve 19,3'e yük-

Grafik 3. 2006-2014 Döneminde Büyüme ve İstihdamda Yıllık Artış ve Büyümenin İş Yaratma Kapasitesi (Esneklik)

seldi, izleyen çeyreklerde tempo düştü. Sonuçta, 2009 yıllık ortalamada resmi işsizlik, yüzde 13, tarım dışı işsizlik de yüzde 16 olarak gerçekleşti. Devamında ise 2010 ve 2011'de işsizlik, sırasıyla yüzde 11'e ve yüzde 9'a kadar düşerek 2009 ortalamasından 4 puan geriledi. Tarım dışı işsizlikte de 2009'daki düzeyden 5 puan aşağı gelindi.

İşsizlikteki bu düşüşte 2010 ve 2011'de yaşanan yüksek büyümenin etkisi kadar, büyümenin istihdam yaratma kapasitesinde ortaya çıkan beklenmedik artışın da önemli payı vardı.

İşsizliğin gerilemesinde tarım istihdamındaki şaşırtıcı artışın rolü, kamuoyunda ve akademik çevrelerde çok tartışıldı. Tarım yeterince büyümediği halde, istihdam artış gösteriyordu. Bu garip durumu bir yana bırakıp tarım dışı istihdam-büyüme ilişkisine bakıldığında, işsizlikte gerileme, istihdamda dikkat çekici artışlar gözlemlendi.

2008 krizi öncesi ile karşılaştırıldığında, büyümenin istihdam yaratma kapasitesinde 2009–2011 döneminde çarpıcı bir artışın yaşandığı, ayrıca sektörler temelinde de büyüme-istihdam ilişkisinin bir hayli farklılaşabildiği görülüyordu.

Durum, yıllık yüzde 3 büyüme temposuna düşülen yıllarda da ilginç görüntüler ortaya koydu.

İSTİHDAM KAPASİTESİ: ESNEKLİK

Kriz öncesi ve kriz sonrası tarım dışı GSYH artışları (büyüme oranları), sektörel istihdam artışları ve bu değişkenlerin birbirine bölünmesi ile elde edilen esneklik katsayıları, diğer ifade ile büyümenin istihdam yaratma kapasitesi göstergeleri, ilginç bulgular ortaya koymaktadır.

Tarım dışı toplulaştırılmış olarak dikkate alınır, GSYİH büyümesi kriz öncesi üç yılda yıllık ortalama yüzde 5,1, istihdam artışı da yüzde 3 oldu. Bu durumda, büyümenin istihdam yaratma kapasitesi anlamına gelen esneklik katsayısı 0,59 olarak belirmektedir.

Tablo 1. Tarım Dışında Büyüme ve İstihdam Artışı ile Esneklik

Yıllar	Büyüme (%)	İstihdam	Esneklik
2006	8,3	4,5	0,55
2007	6,2	2,5	0,41
2008	1,0	2,0	2,14
Kriz öncesi	5,1	3,0	0,59
2009	-4,3	-0,8	0,18
2010	9,8	5,7	0,59
2011	9,2	6,4	0,70
Kriz sonrası	4,9	3,8	0,78
2012	2,2	4,4	1,99
2013	5,0	4,1	0,82
2014	3,8	5,5	1,44
Düş. Büy.	3,7	4,7	1,27

Kaynak: TÜİK veri tabanında hesaplamalar

ILO'nun hesaplarına göre bu esneklik katsayısı, Batı Avrupa bölgesinde 0,42, Kuzey Amerika'da ise 0,23'tür. Sanayide esneklik, Hizmetler sektöründen daha düşük, sırasıyla, Batı Avrupa'da 0,5 ve 0,74, Kuzey Amerika'da 0,26 ve 0,60'tır.

Kriz öncesi Türkiye'nin 0,6'lık esneklik düzeyi, büyümenin istihdam yaratma kapasitesi açısından, toplam faktör verimliliğinde meydana gelen artışlar da dikkate alınır, düşük sayılmamaktadır.

Kriz yılı 2009 sonrası iki yılda büyümenin istihdam yaratma kapasitesinin büyük ölçüde yükseldiğini gözlemliyoruz: Bu dönemde yıllık tarım dışı GSYİH artışı yüzde 4,9, istihdam artışı da yüzde 3,8 oldu. Böylece İstihdam-Büyüme esneklik katsayısı 0,8'e yükseldi. Bu, basit bir ifade ile mevcut GSYH ve istihdam düzeyinde, yüzde 10'luk bir büyümenin istihdamda yüzde 8'lik bir istihdam artışı imkanı yarattığı anlamına gelmektedir.

Ama daha dikkat çeken, düşük büyüme dönemi diye bilinen 2012–2014 arası yaşananlardır. Bu dönemde de tarım dışı büyümenin yıllık ortalamasının yüzde 3,7 olmasına karşın, istihdamda artışın

Tablo 2. Sektörlerin Büyüme ve İstihdam Göstergeleri

YILLAR	BÜYÜME				
	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	GSYİH
2006	1,4	8,4	18,5	7,1	6,9
2007	-6,7	5,8	5,7	6,4	4,7
2008	4,3	0,4	-8,1	2,3	0,7
Kriz öncesi	-0,4	4,8	5,4	5,3	4,1
2009	3,6	-6,9	-16,1	-1,8	-4,8
2010	2,4	13,0	18,3	7,6	9,2
2011	6,1	9,7	11,5	8,8	8,8
Kriz sonrası	4,0	5,3	4,6	4,9	4,4
2012	3,1	1,8	0,6	2,5	2,1
2013	3,5	3,4	7,4	5,5	4,2
2014	-1,9	3,8	2,2	4,0	2,9
Düşük Büy.	1,6	3,0	3,4	4,0	3,1
YILLAR	İSTİHDAM				
	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	GSYİH
2006	-7,2	2,9	8,7	4,8	1,5
2007	-2,3	0,9	3,3	3,1	1,4
2008	1,6	3,0	0,6	1,8	2,0
Kriz öncesi	-2,6	2,3	4,2	3,2	1,6
2009	2,8	-7,9	5,4	1,7	0,1
2010	7,0	10,4	9,9	3,3	6,0
2011	6,5	4,9	17,2	5,7	6,4
Kriz sonrası	5,4	2,5	10,8	3,6	4,2
2012	-2,1	1,3	2,2	6,0	2,9
2013	-1,8	4,0	3,0	4,3	2,8
2014	5,1	4,2	8,1	5,6	5,4
Düşük Büy.	0,4	3,2	4,4	5,3	3,7
YILLAR	ESNEKLİK				
	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	GSYİH
2006	-5,3	0,3	0,5	0,7	0,2
2007	0,3	0,2	0,6	0,5	0,3
2008	0,4	8,7	-0,1	0,8	3,0
Kriz öncesi	7,1	0,5	0,8	0,6	0,4
2009	0,8	1,1	-0,3	-0,9	0,0
2010	3,0	0,8	0,5	0,4	0,7
2011	1,1	0,5	1,5	0,6	0,7
Kriz sonrası	1,4	0,5	2,4	0,7	1,0
2012	-0,7	0,7	3,9	2,4	1,4
2013	-0,5	1,2	0,4	0,8	0,7
2014	-2,6	1,1	3,7	1,4	1,9
Düşük Büy.	0,3	1,1	1,3	1,3	1,2

Kaynak: TÜİK veri tabanında hesaplamalar

yıllık yüzde 4,7'ye çıktığı görülmektedir. Bu, büyümenin istihdam yaratma kapasitesinin 1,3'e yakın tırmanması anlamına gelmekte ve önemli açıklamalar gerektirmektedir.

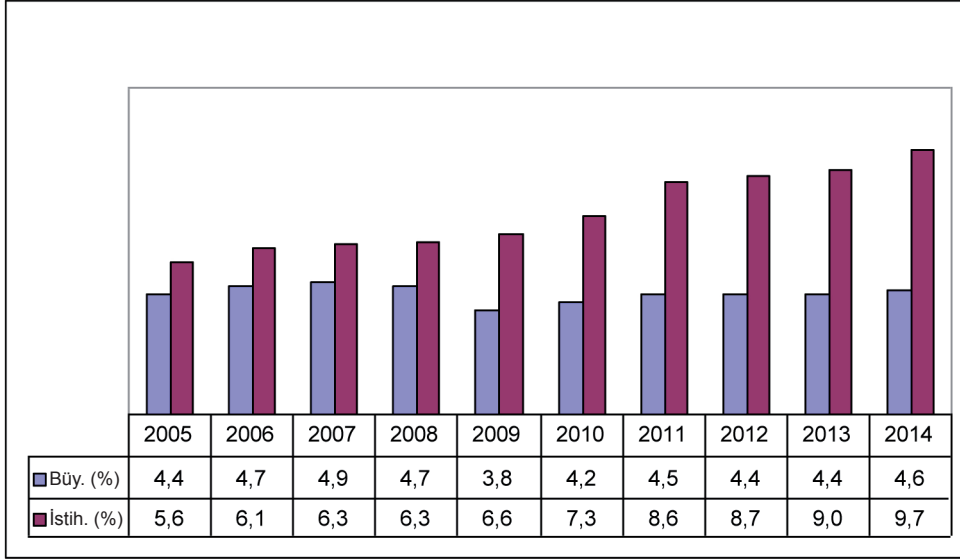
Esneklik katsayısının kriz öncesinde 0,6'dan kriz sonrası 0,8'e, son 3 yılda da 1,3'e çıkması için bir yandan toplam faktör verimliliği artışının ciddi ölçüde yavaşlaması, diğer yandan da büyümenin ziyadesiyle istihdam dostu bir büyüme haline gelmesi gerekir. Bu konuda bir fikir edinebilmek için büyüme-istihdam ilişkisinin sektörlere göre analizi yerinde olacaktır.

İSTİHDAM YARATAN İNŞAAT

Kriz sonrasında büyüme-istihdam ilişkisindeki en çarpıcı, şaşırtıcı gelişme inşaat sektöründe yaşanmış görünüyor. Kriz öncesinde inşaat sektöründe yıllık büyüme ortalaması yüzde 5,4, istihdam artışı yüzde 4,2, böylece esneklik 0,8 idi. Yani sektör yüzde 10 büyüdükçe, istihdamı da yüzde 8 artırıyordu. Bu yüksek bir oran ama inşaat sektörünün emek ağırlıklı olduğu dikkate alınırca, makul bir oran olduğu söylenebilir de. Ancak kriz ertesinde inşaatın esneklik katsayısı 2,4'e kadar çıktı. Bir bakıma inşaat sektöründe üretim artışı aşırı emek katkısından kaynaklanmış demektir.

Son 3 yılda ise esneklik 1,3'e düşse de sektörün yine de emek-yoğun olduğu görülmektedir.

Bu durumun ekonomik rasyonalite çerçevesinde açıklanması zordur, çünkü esneklik katsayısında böyle bir artış ancak inşaat sektöründe vahim bir

Grafik 4. İnşaatın GSYİH'deki ve İstihdamdaki Payı (%)

teknolojik gerilemenin yaşanması, geleneksel metotlarla, kaba işgücü ile inşaat yapılması gibi nedenlerle mümkün olabilir. Oysa inşaatın nasıl makine-yoğun yapılmaya başlandığı ortada. Bir başka açıklama, firmaların istihdamla pek oynamadıkları şeklinde olabilir. Yani sektör, küçülme dönemlerinde istihdamı hemen azaltmamakta, genişlemede de hemen artırmamaktadır.

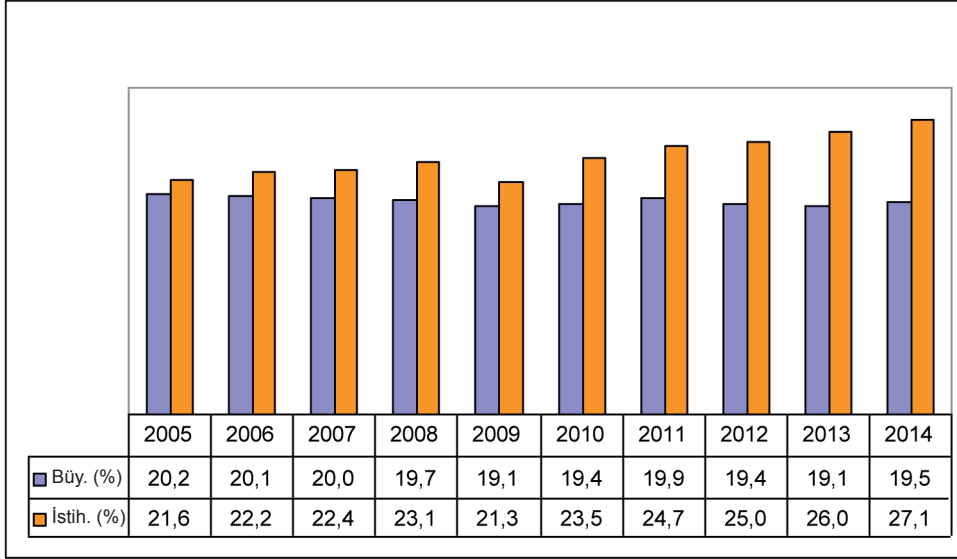
İnşaatteki büyüme ile istihdamdaki oranın çarpıklığı, inşaatın milli gelirdeki payı ile istihdamdaki payının gelişiminde de görülebilir. 2005'te inşaatın milli gelirde payı yüzde 4,4, istihdamdaki payı ise 5,6 idi. Arada 1,2 puan istihdam lehine fark vardı. Ancak 2014'e gelindiğinde, GSYİH'de inşaatın payı yüzde 4,4 olmasına karşılık istihdamdaki payı yüzde 9,7'ye çıkmış görünmektedir. Bu da aradaki puan farkının 5,3'e çıkmış olması demektir.

İnşaat sektöründeki katma değer artışı ya da istihdam artışında veri kalitesizliği nedeniyle de bu sonuçlar görülüyor olabilir. Bu da bir açıklama yoludur.

SANAYİDE İSTİHDAM ARTIŞI

Sanayideki büyüme-istihdam ilişkisinde de açıklanmaya muhtaç gelişmeler yaşandı: Kriz öncesinde 0,5 olan esneklik katsayısı kriz sonrasında değişmedi ve 0,5'te kaldı. 2012–2014 döneminde ise 1,1 gibi oldukça yüksek bir noktaya çıktı. Bu, neredeyse sanayide katma değer artışının, olduğu gibi istihdamdaki mutlak artıştan sağlandığı anlamına geliyor. Sanayide katma değer artışından çok daha yüksek bir istihdam artışının gerçekleşmesi, inşaat için belirttiğimiz gibi, ölçüm sorunlarından ya da istihdamda beklentilere dayalı asimetrik uyarlamadan kaynaklanıyor olabilir.

Sanayide büyüme ile istihdamdaki oranın çarpıklığı, sanayinin milli gelirdeki payı ile istihdamdaki payının gelişiminde de görülebilir. 2005'te sanayinin milli gelirde payı yüzde 20,2, istihdamdaki payı ise 21,6 idi. Arada 1,4 puan istihdam lehine fark vardı. Ancak 2014'e gelindiğinde, GSYİH'de sanayinin payı yüzde 19,5'a düşmesine karşılık istihdamdaki payı yüzde 27,7'e çıkmış görünmektedir. Bu da aradaki puan farkının 6,6 puana çıkmış olması demektir.

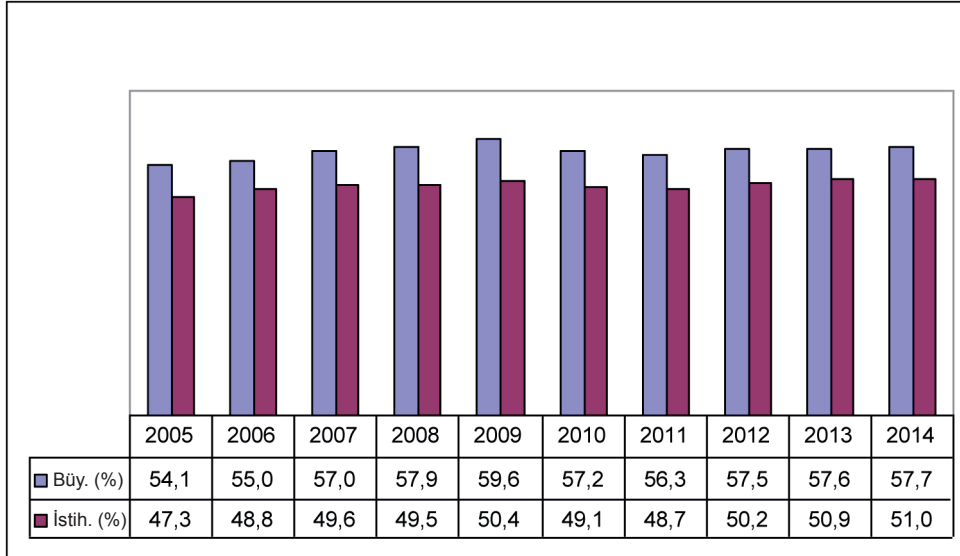
Grafik 5. Sanayinin GSYİH ve İstihdamdaki Payları (%)

HİZMETLERDE DURUM

Tarım dışının en geniş gövdeli sektörü olan hizmetlerde de büyümenin kriz sonrasında kriz öncesine kıyasla daha fazla istihdam yarattığını gözlemliyoruz. Hizmetlerde 0,6 olan büyüme-istihdam esnekliği kriz sonrasında 0,7'e yükselmiş,

son 3 yılda ise 1,3 gibi yüksek bir katsayıya çıkmıştır.

Hizmetlerde ortaya çıkan büyüme, daha çok emek yoğun alt sektörlerle bağlı olarak gerçekleşmiş ise büyümenin istihdam yaratma kapasitesinde bir sıçrama mümkündür. Yine de hizmetlerde de

Grafik 6. Hizmetler Sektörünün GSYİH ve İstihdamdaki Payı (%)

büyümenin kriz sonrasında dikkat çekici ölçüde istihdam yaratmaya başladığı, hele ki son 3 yılda istihdam artışının büyüme oranının çok üstünde yer alan seyri, açıklama gerektiren bir durumdur.

Hizmetlerde büyüme ile istihdamdaki artışın ilişkisi, sanayi ve inşaatın görülenden farklıdır. 2005'te hizmetlerin milli gelirde payı yüzde 54,1 ve istihdamdaki payı 47,3 idi. Arada GSYİH lehine 6,8 puan fark vardı. Ancak 2014'e gelindiğinde, GSYİH'de hizmetlerin payı yüzde 57,7'ye çıkarken istihdamdaki payı yüzde 51'e çıkmış görünmektedir. Bu da aradaki puan farkının 6,7 puan olması demektir. Hizmetler sektörünün, istihdam yaratan bir kapasitesi olduğu söylenebilir.

TARIM DIŞI İSTİHDAM ARTIŞININ DAĞILIMI

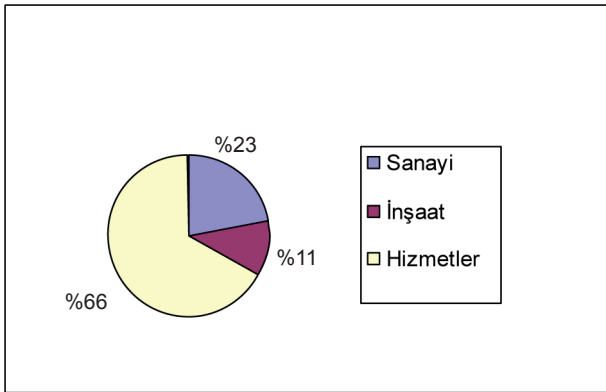
Son 3 yılda (2012–2014) ortalama yüzde 3 büyümeye rağmen, tarım dışında yaklaşık 1 milyon 827 bin istihdam artışı gerçekleşti.

Bu artışın yaklaşık yüzde 66'sı hizmetlerde, yüzde 23'ü sanayide, yüzde 11'i de inşaatteki istihdam artışlarından kaynaklandı. Kriz öncesinde ise bu oranlar, sırasıyla yüzde 68, 22 ve 10'du. Emek yoğun hizmet sektörünün istihdam artışında başat bir rol oynadığı düşünüldüğünde, kriz öncesinde ortaya çıkan dağılım beklentilere uygundur. Buna karşılık kriz ertesinde inşaatın yukarıda betimlenen gelişmelerin sonucunda, istihdam artışındaki payını yüzde 10'dan yüzde 19'a yükseltmesi hiç de makul sayılmaz. Kriz sonrası istihdam artışlarında sanayi yüzde 33 pay sahibi görüldü, hizmetlerin payı ise yüzde 48'de kaldı.

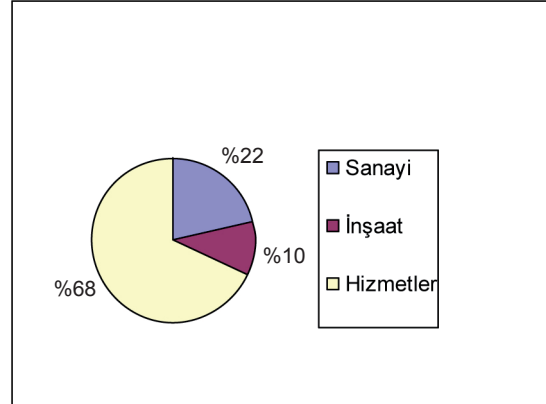
Krizin ardından, 2009 ikinci çeyreğinden itibaren, yeniden dış sermaye girişinin hızlanması ile birlikte Türkiye ekonomisinde iç talebe dayalı yüksek büyümeye yaşandı. Yüksek büyümeye bağlı olarak yüksek istihdam artışlarının gerçekleşmesi, bu artışların da işsizliği önemli ölçüde düşürmesi anlaşılır bir şeydir.

Tablo 3. İstihdamda Mutlak Değişimler (Bin Kişi)

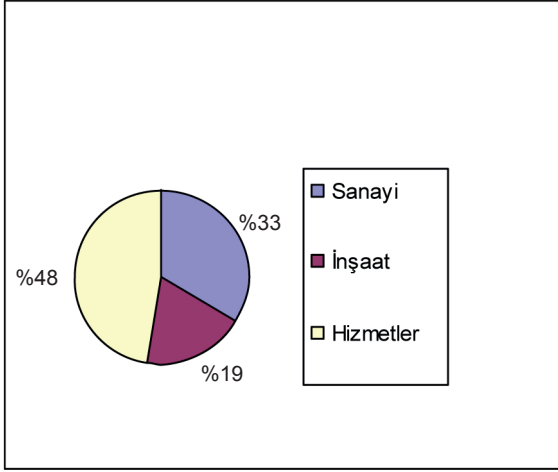
Yıllar	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Tarım Dışı
Kriz öncesi 2005-2008	296	142	927	1.364
Kriz sonrası 2009-2011	663	375	953	1.364
Düşük Büy. Dön. 2012-2014	413	195	1.219	1.827

Grafik 7. Düşük Büyüme Döneminde Tarım Dışı İstihdamda Sektörel Dağılım, (2012-2014, 1 Milyon 827 Bin)

Grafik 8. Kriz Öncesi Tarım Dışı İstihdam Artışında Sektörel Paylar (% , 1 Milyon 364 Bin Satış)

Grafik 9. Kriz Sonrası Dönemde Tarım Dışı İstihdamda Paylar (% , 1 Milyon 991 Bin)

Normal olmayan ise önce sanayide, ardından inşaatta büyümeye kıyasla iktisat kuramı çerçevesinde açıklanması zor istihdam artışlarının yaşanmış olmasıdır. Kısa adı Betam olan Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi'nin, 11/123 no'lu (2011) Araştırma Notunda, aynı konuda yaptığı araştırmada, bu kuşku durumu şöyle ifade edilmektedir. "Eğer tarım dışı sektörlerde büyümenin istihdam yaratma kapasitesi kriz öncesi düzeyde olsaydı tarım dışı istihdam ne kadar artardı?" sorusunu yanıtlamak amacıyla basit bir araştırma yaptığımızda, son iki yılda (2010 ve 2011) tarım dışı istihdamın 1.911 bin kişi yerine 1.198 kişi artacağını, diğer ifadeyle, tarım dışı istihdam artışının 713 bin kişi daha az olacağını hesaplıyoruz."

Büyüme-istihdam-esneklik tablosu yıldan yıla esneklik katsayılarında büyük oynaklıklar olduğunu gösteriyor. Bu aşırı oynaklık, veri kalitesinden, ölçme sorunlarından kaynaklanabilir. Bunun yanında, firmaların genişleme ve küçülme dönemlerinde istihdamı beklentilere göre uyarlamalarıyla da ilgili olabilir. Kıdem ve ihbar tazminatlarının caydırıcılığının da etkisiyle, firmalar, küçülmede istihdamı hemen azaltmamak, genişlemede de hemen artırmamak gibi yollara gidiyor olabilirler.

Bu durum bize büyüme-istihdam esnekliğinin, diğer bir ifadeyle, büyümenin istihdam yaratma kapasitesinin ölçümünün nispeten uzun dönemler için anlamlı olabileceğini söylüyor.

Bu durum dikkate alınıp analizler daha uzun vadeli yapıldığında, esneklik kat sayılarının azalma yönünde olması beklenmelidir.

İŞSİZLİK?

2012'den başlayarak Türkiye, yıllık yüzde 3 ve aşığı yönlü bir büyüme patikasına girmiş bulunuyor. Dünyadaki gelişmeler dikkate alındığında bu patikada kalış uzun sürebilir. Bu durum, özellikle sanayi ve inşaat sektörlerinde istihdam yaratma kapasitesinin daralmasına yol açabilir, bugüne kadar biriktirilen işgücü fazlasından tasarrufa gitmek için firmaları tensikata zorlayabilir.

Kıdem ve ihbar tazminatlarının bir yük olmaktan çıkarılmak istenmesi, bu durumla ilgilidir ve bu yöndeki taleplerin özellikle yeni hükümet döneminde ısrarla yerine getirilmesi ve sağlanan düzenlemelerle (mikro reform da deniliyor) tensikatların hızlandırılması mümkündür. 2015 Şubat ayında resmi işsizlik oranının yüzde 11,2, tarım dışı işsizlik oranının da yüzde 13,2'ye çıktığı anımsandığında, özellikle 2015'in ikinci yarısından başlayarak tensikattan kaynaklanan işsizlikte artış muhtemeldir.

YÜKSEK EĞİTİMLİ İŞSİZLİĞİ

Bu arada, özellikle sanayi ile ilgili yükseköğrenimli işgücünün mevcut durumu, sanayide "diplomalı işsiz" sorunun daha da büyüebileceğine işaret etmektedir.

TÜİK verilerine göre, "sanayi çalışanı" profiline yakın üniversite, yüksek okul mezunu işgücü "Bilgisayar", "Mühendislik" ve "İmalat ve işleme" şeklinde sınıflandırılıyor. Bu üç dalda 2014 sonu itibarıyla, "sanayi işgücü" denilebilecek 910 bin kişi olduğu ve bunların yüzde 72'sinin mühendis olduğu anlaşılmaktadır. Yüksek eğitimli sanayi işgücü, yükseköğrenim diplomalı işgücünün yüzde 16'sını oluşturmaktadır.

Tablo 4. Yüksekökol ve Fakülte Mezunları İçinde Sanayi İşgücünün Durumu (2014, Bin Kişi, %)

	Yüksekökol veya Fakülte Mezunu	Mühendislik ve İşleri	İmalat ve İşleme	Bilgisayar	Sanayi İşgücü	Yüzde (%)
İşgücü	5.691	662	129	119	910	16,0
İşsiz	606	58	17	20	95	15,7
İstihdam	5.085	604	112	99	815	16,0
İşsizlik oranı (%)	10,6	8,8	13,2	16,6	12,7	
İstihdam oranı (%)	70,7	79,7	66,8	68,8	74,3	
İşgücüne katıl. (%)	79,2	87,4	76,9	82,5	85,0	

Yüksek öğrenimli sanayi işgücünden istihdam edilenler 815 bini bulurken işsiz olanların 95 bini bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu sanayi işsizleri, toplam yüksek öğrenimli işsizlerin yüzde 16'sına yakındır ve yüksek eğitimli sanayi işgücünün yüzde 12,7'si işsiz görünmektedir. Toplamı 3,7 milyona yaklaşan yükseköğrenimli işgücü arasında işsizlik oranının yüzde 10,6 olduğu anımsandığında, sanayi için eğitilmiş nüfusta bu oranın 2 puan daha fazla olduğu dikkat çekmektedir.

SONUÇ

2003 sonrası dış dünyadan giriş yapan yabancı kaynak ile yıllık ortalaması yüzde 5'e yaklaşan büyüme, istihdamda da önemli bir sıçrama yaratmış görünmektedir. Ancak sektörel olarak analiz edildiğinde, sanayi ve inşaatla yaratılmış görünen istihdam ile büyüme gerçeği arasında açıklanabilir bir uyum bulunmamaktadır. Hem sanayinin hem inşaat sektörünün istihdamındaki artış, özellikle bazı konjonktürlerde ve özellikle son 3 yılda bu sektörlerdeki büyümenin çok üstünde seyretmektedir.

Bu durum eğer bir istatistiki kalite düşüklüğünden kaynaklanmıyorsa, söz konusu sektörlerdeki firmaların ani daralmaları ve genişlemelerinde istihdamda fazla ayarlama yapmadıkları, daha istikrarlı bir büyüme ivmesini yakalama umuduyla istihdamlarına dokunmadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Bunun yanı sıra, kıdem ve ihbar tazminatları yükü

de firmaları istihdamda tasarruf konusunda caydırıcı bir rol oynuyor olabilir. Ayrıca, ücretlerin düşüklüğü de firmalara tasarrufa istihdamdan başlama konusunda etkili olabilir.

Ancak, alışıldık bir büyüme ivmesinin yakalanmasının zorlaştığı son 3 yıl ve yakın gelecek, risklerin artması ile birlikte, başta sanayide olmak üzere, öteki sektörlerde de firmaları tensikata zorlayabilecektir. Ayrıca, arkadan gelen yeni işgücüne, hele ki yükseköğrenimli işgücüne istihdam konusunda fazla ümit vermemektedir. Mevcut durumda, yükseköğrenimli sanayi işgücü adayları arasında bile işsizlik, resmi işsizliğin 2 puan önünde, yüzde 13'e yakın seyretmektedir.

Özellikle sanayi işverenleri, yakın zamanda istihdamda azaltmaya gitmeye zorlanabilirler ve bunun için de kıdem tazminatı yükünü hafifletilecek düzenlemeleri yeni kurulacak hükümetten "mikro reform" adıyla yeniden isteyebilirler.

Emek örgütlerinin, örgütsüz işçileri bu durumdan haberdar ederek örgüt çatısı altına çağırılmaları ve örgütlü mücadeleyi daha da yükseltmelerinden, yani mücadeleden başka direnme yolu bulunmamaktadır.

Sanayide "fazla" görünen işgücünü tasfiye etmek yerine, sanayide kapasite kullanımını daha da yükseltecek, yeni yatırımlarda atıl işgücünü kullanılacak sanayi odaklı bir büyüme paradigmasının mümkün olduğu da tüm yetkililere ayrıca hatırlatılmalıdır.

TMMOB Sanayi Kongresi 2015 hazırlıkları kapsamında yayımlanan, "Sanayinin Sorunları ve Analizleri" raporlarının tüm sayılarına aşağıdaki adresten ulaşabilirsiniz.

<http://www.mmo.org.tr/bulten>

TMMOB
Makina Mühendisleri Odası
Haber Bülteni
Haziran 2015
Sayı 204 Ekidir
MMO Adına Sahibi
Ali Ekber ÇAKAR
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Yunus YENER

Basımevi
Ankamat Matbaacılık San.
Limited Şirketi
Gülyüz Sanayi Sitesi 30.
Cad. 538. Sokak
No: 60 İvedik / ANKARA
Tel: (0312) 394 54 94-95

Yönetim Yeri
Meşrutiyet Cad. No: 19/6. Kat 06650 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 425 21 41 Faks: (0 312) 417 86 21
<http://www.mmo.org.tr>
e-posta: mno@mno.org.tr
basin@mno.org.tr